

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416

Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

6 СОН, 1 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 6, ВЫПУСК 1

LAWYER HERALD

VOLUME 6, ISSUE 1

TOSHKENT-2020

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ҳуқуқий, ижтимоий, илмий-амалий журнали

№6 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-6>

Бош муҳаррир:
Раҳматов Анвар Исламович

Адлия вазирлиги қошидаги
Юристлар малакасини ошириш
маркази директори

Бош муҳаррир ўринбосари:
Отажонов Абдоржон Анварович

Адлия вазирлиги қошидаги
Юристлар малакасини ошириш
маркази директори ўринбосари,
юримдик фанлар доктори, профессор

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ЖУРНАЛИ

ҳуқуқий, ижтимоий, илмий-амалий журнали

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

Окюлов Омонбой

*Юристлар малакасини ошириш маркази
профессори, юримдик фанлар доктори,
профессор, Ўзбекистон Республикасида
хизмат кўрсатган юрист*

Саидова Лола Абдувахидовна

*Юристлар малакасини ошириш маркази кафедра
мудир, юримдик фанлар доктори*

Тошев Бобокул Норқобилович

*Юристлар малакасини ошириш маркази кафедра
мудир, юримдик фанлар доктори*

Мамасиддиқов Музаффаржон Мусаҷонович

*Бош Прокуратура Академияси Марказ бошлиғи,
юримдик фанлар доктори, профессор*

Отаҳонов Фозилжон Хайдарович

*Ўзбекистон Республикаси Савдо-саноат палатаси
ҳузуридаги Халқаро тижорат арбитраж (ҳакамлик)
суду раиси, юримдик фанлар доктори (DSc), доцент*

Баймолдина Зауреш Ҳамитовна

*Қозоғистон Республикаси Олий Суду
Академияси ректор, юримдик фанлари
номзоди*

Годунов Валерий Николаевич

*Белорус давлат университети Ўқув муассасаси
“Судьялар, прокуратура, суд ва адлия муассасалари
ҳодимларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш
институтини” директор, юримдик фанлари доктори,
профессор*

Масъул котиб: Раҳманов Шухрат Наимович

Юристлар малакасини ошириш маркази доцент, юримдик фанлар номзоди

Саҳифаловчи: Абдуллаева Шахзода Собитовна

Контакт редакци журнали:

100001, город Ташкент, улица Катта Дархон, 6.
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Телефон: (+99871) 2345345

Contact Editorial Staff

100001, Katta Darhon str. 6, Tashkent, Uzbekistan
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Telephone: (+99871) 2345345

Общественно-правовой и научно-практический журнал
ВЕСТНИК ЮРИСТА
№6 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-6>

Главный редактор:

Рахматов Анвар Исламович

Директор Центра повышения квалификации юристов при Министерстве юстиции

Заместитель главного редактора:

Отажонов Абдоржон Анварович

Первый заместитель директора Центра повышения квалификации юристов при Министерстве юстиции, доктор юридических наук, профессор

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

**Общественно-правового и научно-практического журнала
ВЕСТНИК ЮРИСТА**

Окюлов Омонбой

Профессор Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук, профессор, Заслуженный юрист Республики Узбекистан

Саидова Лола Абдувахидовна

Заведующая кафедрой Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук

Тошев Бобокул Норкobilович

Заведующий кафедрой Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук

Мамасиддиқов Музаффаржон Мусајонович

Начальник Центра Академии Генеральной Прокуратуры, доктор юридических наук, профессор

Отажонов Фозилжон Хайдарович

Председатель Международного коммерческого арбитражного суда при Торгово-промышленной палате, доктор юридических наук, доцент

Баймолдина Зауреш Хамитовна

Ректор Академии правосудия при Верховном Суде Республики Казахстан, кандидат юридических наук

Годунов Валерий Николаевич

Директор учреждения образования "Институт переподготовки и повышения квалификации судей, работников прокуратуры, судов и учреждений юстиции Белорусского государственного университета", доктор юридических наук, профессор

Ответственный секретарь:

Рахманов Шухрат Наимович

Доцент Центра повышения квалификации юристов, кандидат юридических наук

Верстка: Абдуллаева Шахзода Собитовна

Контакт редакции журнала:

100001, город Ташкент, улица Катта Дархон, 6.
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Телефон: (+99871) 2345345

Contact Editorial Staff

100001, Katta Darhon str. 6, Tashkent, Uzbekistan
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Telephone: (+99871) 2345345

**Public, legal and scientific-practical journal of
LAWYER HERALD**

№6 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-6>

**Chief Editor:
Rakhmatov Anvar**

Director of the Lawyers' Training Center
under the Ministry of Justice

**Deputy Chief Editor:
Otajonov Abrorjon**

First Deputy Director of the Lawyers' Training
Center under the Ministry of Justice, Doctor of
Law Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD

**Public, legal and scientific-practical journal of
LAWYER HERALD**

Oqyulov Omonboy

*Professor at the Lawyers' Training Center, Doctor of
Law Sciences, Professor, Honored Lawyer of the
Republic of Uzbekistan*

Saidova Lola

*Head of the Department at the Lawyers' Training
Center, Doctor of Law Sciences*

Toshev Bobokul

*Head of the Department at the Lawyers' Training
Center, Doctor of Law Sciences*

Mamasiddikov Muzaffarjon

*Head of the Center of the Academy of the General
Prosecutor's Office, Doctor of Law Sciences, Professor*

Otaxonov Foziljon

*Chairman of the International Commercial
Arbitration Court at the Chamber of Commerce
Doctor of the Science of Law, Associate Professor*

Baymoldina Zauresh

*Rector of the Academy of Justice at the Supreme
Court of the Republic of Kazakhstan, Candidate
of Legal Sciences*

Godunov Valeriy

*Director of the educational institution "Institute
for retraining and advanced training of judges,
employees of the prosecutor's office, courts and
justice institutions of the Belarusian State
University", Doctor of Law Sciences, Professor.*

**Executive Editor:
Rakhmanov Shukhrat**

*Senior Lecturer at the Lawyers' Training Center,
Candidate of Juridical Sciences*

Pagemaker: Abdullaeva Shakhzoda

Контакт редакции журнала:

100001, город Ташкент, улица Катта Дархон, 6.
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Телефон: (+99871) 2345345

Contact Editorial Staff

100001, Katta Darhon str. 6, Tashkent, Uzbekistan
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Telephone: (+99871) 2345345

**КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ. МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ.
МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ**

1. ШИРИНОВ Джахонгир Джаббарович НОДАВЛАТ НОТИЖОРАТ ТАШКИЛОТЛАРИ ТАШКИЛИЙ-ҲУҚУҚИЙ ШАКЛИНИНГ НАЗАРИЙ-ҲУҚУҚИЙ МАСАЛАЛАРИ.....	8
2. ИСАБАЕВ Акмалжон Тешабаевич ЖИСМОНИЙ ВА ЮРИДИК ШАХСЛАРНИНГ ДАВЛАТ ИДОРАЛАРИГА МУЛККА ЭГАЛИК ҚИЛИШ ҲУҚУҚИ БИЛАН БОҒЛИҚ МУРОЖААТЛАРИНИ КЎРИБ ЧИКИШНИНГ ҲУҚУҚИЙ ЖИҲАТЛАРИ	15
3. ХОДЖАНИЯЗОВ Атаназар Джуманазарович ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ҚОНУНЧИЛИК ТАШАББУСИ ҲУҚУҚИ.....	21
4. СУЛТАНОВА Сабохат Алишеровна АДМИНИСТРАТИВНОЕ УПРОЩЕНИЕ КАК КОМПОНЕНТ МОДЕЛИ «УМНОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ» И СПОСОБ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ НОРМОТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ	26
5. ҲАМРОҚУЛОВ Синдор Бобомурод ўғли МАЪМУРИЙ ИХТИЁРИЙЛИКНИ АМАЛГА ОШИРИШ УСТИДАН САМАРАЛИ СУД НАЗОРАТИНИ ТАЪМИНЛАШ МАСАЛАЛАРИ	32

**ҲУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА ҲУҚУҚИ.
ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ**

6. НАРЗИЕВ Отабек Саъдиевич КАПИТАЛ БОЗОРИ БИЗНЕСНИ МОЛИЯЛАШНИНГ МУҚОБИЛ МАНБАСИ СИФАТИДА ..	37
7. РАҲМАТОВ Анвар Исломович ҲАВАСКОРЛИК ВА СПОРТ МАҚСАДИДА ОВ ҚИЛИШ СОҲАСИДАГИ ШАРТНОМАЛАР	45
8. КАЛАНДАРОВА Маликахон Пирназаровна ДАВЛАТ ХАРИДЛАРИ ТИЗИМИДА “ДАВЛАТ ЭҲТИЁЖЛАРИ” ДЕФЕНИЦИЯСИ.....	54
9. МАМАНАЗАРОВ Сардор Шухратович АКЦИЯДОРЛИК ЖАМИЯТИ ИЖРОИЯ ОРГАНИ: БОШҚАРУВ ВА РАҲБАРЛИКНИ АМАЛГА ОШИРИШНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ.....	62
10. БАБАЕВ Джахонгир Исмаилбекович ИСТЕЪМОЛЧИ БИЛАН ТУЗИЛГАН ШАРТНОМАЛАР БУЗИЛГАНИДА УНИНГ ҲУҚУҚЛАРИНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШ МУАММОЛАРИ	67
11. ЯКУБОВА Ирода ПОНИМАНИЕ КОЛЛЕКТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ АВТОРСКИХ ПРАВ В ИСТОРИЧЕСКОМ КОНТЕКСТЕ	76
12. АЛМОСОВА Шахноза Собировна ДОМЕН НОМЛАРИ ВА ИНДИВИДУАЛЛАШТИРИШ ВОСИТАЛАРИ ЎРТАСИДАГИ ЎЗARO БОҒЛИҚЛИК ВА УЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШДА МУАММОЛИ ҲОЛАТЛАР ТАҲЛИЛИ.....	81

**СУД ҲОКИМИЯТИ. ПРОКУРОР НАЗОРАТИ.
ҲУҚУҚНИ МУҲОҒАЗА ҚИЛИШ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ**

13. ДЖУРАЕВ Ихтиёр Бахтиёрович ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИДА ТАЪЛИМНИНГ СИФАТИ ВА РАҚОБАТБАРДОШЛИЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШДА ПРОКУРАТУРАНИНГ РОЛИ	86
--	----

**ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ.
КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ**

14. РУЗМЕТОВ Ботиржон Хайитбаевич КЛЮЧЕВЫЕ ПОНЯТИЯ, ЗНАЧЕНИЯ, ПРАВОВЫЕ ИСТОЧНИКИ ТЕОРИИ ДОКАЗАТЕЛЬСТВ В СУДОПРОИЗВОДСТВЕ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	91
15. РАШИДОВ Бехзод Нурбоевич ЖИНОЯТ ИШЛАРИНИ ЮРИТИШГА ҚЎЙИЛАЁТГАН ЗАМОНАВИЙ ТАЛАБЛАР ВА УЛАРНИНГ ХУСУСИЙ АЙБЛОВ ИНСТИТУТИ БИЛАН УЙҒУНЛИГИ.....	98
16. САИДОВ Баҳром Анварович ИЧКИ ИШЛАР ОРГАНЛАРИ ФАОЛИЯТИДА ШАХСНИНГ ҲУҚУҚ ВА ЭРКИНЛИКЛАРИНИ ТАЪМИНЛАШ	104

**ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ. КРИМИНАЛИСТИКА,
ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ҲУҚУҚ ВА СУД ЭКСПЕРТИЗАСИ**

17. МАХМУДОВ Суннатжон Азим ўғли АЙБЛИЛИК ТЎҒРИСИДАГИ МАСАЛАНИ ҲАЛ ҚИЛМАЙ ТУРИБ ЖИНОЯТ ИШИНИ ТУГАТИШНИНГ АЙРИМ ЖИҲАТЛАРИ	110
18. КУЗИЕВ Азизбек Равшанбекович ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ФАОЛИЯТИНИ АМАЛГА ОШИРУВЧИ ОРГАНЛАР ВА ТЕРГОВ БЎЛИНМАЛАРИ ЎРТАСИДАГИ ЎЗARO ҲАМКОРЛИКНИНГ ЯНГИ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ	116

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

19. ГАФУРОВА Нозимахон Эльдаровна ХАЛҚАРО ТИББИЁТ ҲУҚУҚИ ИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИЯСИДА СОҒЛИҚҚА БЎЛГАН ҲУҚУҚНИНГ РИВОЖЛАНИШИ ВА РОЛИ	125
20. ХАМДАМОВА Фируза Уразалиевна, МАҲАМАТОВ Махмуд Махаматаминович ХАЛҚАРО СТАНДАРТЛАР ВА ЖАҲОН ТАЖРИБАСИНИ ҲИСОБГА ОЛГАН ҲОЛДА ЎЗБЕКИСТОН ҚОНУНЧИЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ АСОСИЙ ЙЎНАЛИШЛАРИ ВА ИСТИҚБОЛЛАРИ	133
21. ГАНИБАЕВА Шахноза Каримбердиевна ОПЕКА И ПОПЕЧИТЕЛЬСТВО НАД ДЕТЬМИ, ОСТАВШИМИСЯ БЕЗ ПОПЕЧЕНИЯ РОДИТЕЛЕЙ – ПУТЬ К ДЕИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИИ	141
22. SUYUNOVA Kumush Akhatovna DIMENSIONS OF HUMAN RIGHTS AND DEROGATION CLAUSES DURING COVID 19 PANDEMIC UNDER ARTICLE 15 OF THE EUROPEAN CONVENTION ON HUMAN RIGHTS (ECHR)	147

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

23. ТУРДИАЛИЕВ Муҳаммад Али Пўлатжон ўғли ЭРКИН ИҚТИСОДИЙ ЗОНАЛАР ДОИРАСИДА ИНГЛИЗ ҲУҚУҚИНИ ЖОРИЙ ЭТИШНИНГ ХОРИЖ ВА МИЛЛИЙ ТАЖРИБАСИ	151
---	-----

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

ГАФУРОВА Нозимахон Эльдаровна

Тошкент давлат юридик университети “Халқаро ҳуқуқ ва инсон ҳуқуқлари” кафедраси
мудир, юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (Phd), доцент

E-mail: gafurovanozimakhon@mail.ru

ХАЛҚАРО ТИББИЁТ ҲУҚУҚИ ИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИЯСИДА СОҒЛИҚҚА БЎЛГАН ҲУҚУҚНИНГ РИВОЖЛАНИШИ ВА РОЛИ

For citation (иктибос келтириш учун, для цитирования): ГАФУРОВА Н.Э. ХАЛҚАРО ТИББИЁТ ҲУҚУҚИ ИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИЯСИДА СОҒЛИҚҚА БЎЛГАН ҲУҚУҚНИНГ РИВОЖЛАНИШИ ВА РОЛИ // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 6 (2020), Б. 125-132.

6 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-6-19>

АННОТАЦИЯ

Мазкур мақолада халқаро ҳуқуқнинг янги шаклланиб келаётган тармоғи – халқаро тиббиёт ҳуқуқи тўғрисида фикрлар илгари сурилган. Бунда халқаро тиббиёт ҳуқуқининг асосий институти – соғлиққа бўлган ҳуқуққа алоҳида тўхталиб ўтилган, унинг келиб чиқиши, манбалари, юридик табиати ва аҳамияти ўрганилган ва аниқлаштирилган. Соғлиққа бўлган ҳуқуқдан барча инсонларни фойдаланиш имкониятини назарда тутиши тушунтирилган, яъни, соғлиқни сақлашнинг энг юқори даражасига эришиш учун тенг имкониятлар яратишга йўналтирилган соғлиқни сақлаш тизимига бўлган ҳуқуқи, касалликларнинг олдини олиш ва даволаш ҳуқуқи, сифатли дори-дармондан фойдаланиш, соғлом болалик, оналик ва репродуктив саломатлик ҳуқуқи, аҳолини бирламчи тиббий-санитария ёрдамига бўлган ҳуқуқи, аҳолини соғлиқни сақлаш соҳасидаги қонунлар ва қарорлар қабул қилишда иштироки ва ҳоказо. Бундан ташқари, соғлиққа бўлган ҳуқуқ муайян эркинликларни, тиббий тажрибалар ва тадқиқотлар ёки мажбурий стерилизация каби мувофиқлаштирилмаган тиббий даволанишдан озод бўлиш ва қийноқлар ва бошқа шафқатсиз, ғайриинсоний ёки камситувчи даволаш ёки жазодан озод бўлиш кабиларни ҳам ўз ичига олиши кўрсатиб ўтилган.

Калит сўзлар: тиббиёт ҳуқуқи, халқаро тиббиёт ҳуқуқи, соғлиққа бўлган ҳуқуқ, барқарор ривожланиш мақсадлари, халқаро тиббиёт ҳуқуқи манбалари, халқаро ташкилотлар, БМТнинг ихтисослашган органлари, БМТнинг конвенцион органлари, Инсон ҳуқуқлари бўйича Европа Стратсбург суди.

Гафурова Нозимахон Эльдаровна

Заведующая кафедрой Международного права и прав человека Ташкентского
государственного юридического университета,
доктор философии по юридическим наукам(Phd), доцент

E-mail: gafurovanozimakhon@mail.ru

РАЗВИТИЕ И РОЛЬ ПРАВО НА ЗДОРОВЬЕ В ИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИИ МЕЖДУНАРОДНОГО МЕДИЦИНСКОГО ПРАВА

АННОТАЦИЯ

В данной статье выдвигаются идеи о новой формирующейся отрасли системы международного права – международное медицинское право. При этом обсуждается главный институт международного медицинского права – право на здоровье, изучаются и уточняются его происхождение, источники, правовая природа и значение. В статье, также объясняется, что правом на здоровье могут пользоваться все, для достижения наивысшего уровня здоровья каждый имеет право на систему здравоохранения, направленное на создание равных возможностей, на профилактику и лечение заболеваний, доступ к качественной медицине, здоровое детство, материнство и право на репродуктивное здоровье, право населения на первичную медико-санитарную помощь, участие населения в принятии законов и решений в области здравоохранения. Также указывается, что право на здоровье включает в себя определенные свободы, освобождение от несогласованного медицинского лечения, такого как, медицинские эксперименты и исследования или принудительная стерилизация, свободу от пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство человека, видов обращения и наказания.

Ключевые слова: медицинское право, международное медицинское право, право на здоровье, цели устойчивого развития, источники международного медицинского права, международные организации, специализированные агентства ООН, конвенционные органы ООН, Европейский суд по правам человека в Страсбурге.

GAFUROVA Nozimakhon

Head of Department of International law and human rights of Tashkent state university of law,
Doctor of Philosophy (PhD) in Law, Associate Professor
E-mail: gafurovanozimakhon@mail.ru

THE DEVELOPMENT AND ROLE OF THE RIGHT TO HEALTH IN THE INSTITUTIONALIZATION OF INTERNATIONAL MEDICAL LAW

ANNOTATION

The article puts forward ideas about a new emerging branch of the international legal system - international medical law. At the same time, the main institution of international medical law - the right to health - is discussed, its origin, sources, legal nature and significance are studied and clarified. The article also explains that the right to health can be enjoyed by all people, in order to achieve the highest level of health everyone has the right to a healthcare system aimed at creating equal opportunities, the right to prevention and treatment of diseases, access to quality healthcare, healthy childhood, motherhood and the right to reproductive health, the right of the population to primary healthcare, the participation of the population in the adoption of laws and decisions in the field of healthcare. It is further provided that the right to health includes certain freedoms, freedom from unauthorized medical treatment such as medical experiments and research or forced sterilization, as well as freedom from torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment.

Keywords: medical law, international medical law, right to health, sustainable development goals, sources of international medical law, international organizations, UN specialized agencies, UN convention bodies, European Court of Human Rights in Strasbourg.

Маълумки, тиббиёт ҳуқуқи аллақачон нисбатан янги ҳуқуқ тармоғи сифатида дунёнинг кўплаб мамлакатларининг ҳуқуқий тизими ва аҳолини ҳуқуқий маданиятининг таркибий қисмига айланган. Соғлиқни сақлаш соҳасидаги халқаро стандартлар, биринчи бўлиб, Жаҳон Соғлиқни

Сақлаш Ташкилоти (ЖССТ) Уставида (Конституциясида) мустаҳкамланган, унда ЖССТни асосий мақсади сифатида “Барча халқлар учун иложи борича энг юқори соғлиқни сақлаш даражасига эришиш” белгиланган [1].

Бугунги кунда тиббиёт ҳуқуқи ягона юридик бирлик бўлиб, ўз таркибида институтларининг бирлиги билан тавсифланади, ҳуқуқнинг турли соҳа нормаларини тиббиёт ҳуқуқининг ягона тизимига бирлаштиради. Шу муносабат билан тиббиёт ҳуқуқи – тиббий фаолият натижасида вужудга келадиган барча ижтимоий муносабатларни тартибга солувчи комплексли ҳуқуқ тармоғи бўлиб, унинг асосий мақсади ҳуқуқий тизимда алоҳида ўрин тутадиган одамлар саломатлигини максимал даражада яхшилаш имконини яратишдан иборат [2, Б.307]

Тиббиёт ҳуқуқида ижтимоий-ҳуқуқий муносабатлар бир давлатнинг доирасидаги муносабатлардан кенгроқ қамровга эга бўлиши тиббиётнинг спецификаси, яъни ўзига ҳослиги билан боғлиқдир. Масалан, эпидемия, пандемиялар юзага келганида ушбу муаммо бир давлат томонидан тартибга солинишини имкони йўқ. Шунда, тиббиёт ҳуқуқи соҳасидаги ҳуқуқий муносабатларни амалга оширишда, давлатлар, халқаро ҳуқуқматлараро ва баъзи халқаро нодавлат ташкилотлар каби халқаро ҳуқуқ субъектларининг иштироки ва ҳамкорлигида давлатлараро халқаро-ҳуқуқий муносабатлар юзага келади.

Уларнинг фаолияти биринчи навбатда глобал саломатликни яхшилаш ва инсон саломатлигининг энг юқори даражасини максималлаштиришга қаратилган. Шунга қўра, бундай ҳуқуқий муносабатлар миллий тиббиёт ҳуқуқи доирасидан чиқиб, халқаро ҳуқуқнинг янги пайдо бўлган тармоғи – халқаро тиббиёт ҳуқуқи томонидан тартибга солинишини тақозо этади. Шуни таъкидлаш жоизки, ҳозирги кунда халқаро тиббиёт ҳуқуқи нормалари давлатларнинг миллий тиббиёт ҳуқуқи нормаларини шакллантириш ва ривожланишига таъсири катта. Чунки кўплаб халқаро тиббиёт ҳуқуқининг манбалари ҳисобланган халқаро шартномаларни иштирокчи давлатлари миллий тиббиёт ҳуқуқи қонунчилигига ушбу шарномаларни имплементациясини мунтазам амалга оширмоқда.

Халқаро тиббиёт ҳуқуқи ва унинг аҳамияти ҳақида гапиришдан аввал, соғлом турмуш ҳаётини таъминлашга қаратилган турли омиллар билан боғлиқ бўлган кенг қамровли ажралмас инсон ҳуқуқларидан бири **“соғлиққа бўлган ҳуқуқ”**ни батафсил ўрганиш аҳамиятлидир.

“Соғлиққа бўлган ҳуқуқ” давлат томонидан таъминланиши шарт бўлган хавфсиз ичимлик сувини, хавфсиз ва сифатли озиқ-овқатни, яшашга қулай уй-жой, соғлиқни сақлаш нормаларига тўғри келадиган меҳнат шароитлари, тоза ва соғлом атроф-муҳит, соғлиқни сақлаш бўйича таълим ва хабардорлик, гендер тенглиги ҳуқуқлари ва бошқа эркинликларни (масалан, тиббий аралашувга беморни розилигисиз дучор этилмаслик, қийноқлардан холи бўлиш ҳуқуқи ва бошқалар)ни ўз ичига олади. Эътиборлиси, соғлиққа бўлган ҳуқуқнинг деярли барча ҳуқуқлари барқарор ривожланиш мақсадларида ҳам акс эттирилган.

Шунга қўра, соғлиққа бўлган ҳуқуқ халқаро тиббиёт ҳуқуқининг асосий институти сифатида ўрин олган.

Маълумки, инсонни соғлиққа бўлган ҳуқуқи кўплаб халқаро шартномаларда эътироф этилган. Биринчи навбатда, Инсон Ҳуқуқлари Умумжаҳон Декларациясининг 25-моддаси, 1-бандида шундай дейилган: “Ҳар бир инсон ўзи ва оиласи саломатлиги ва фаровонлиги учун зарур бўлган озиқ-овқат, кийим-кечак, уй-жой, тиббий ёрдам ва зарур ижтимоий хизматлар, шу жумладан, фаровон ҳаёт даражаси ҳуқуқига эга...”.

Инсон ҳуқуқлари бўйича халқаро шартномалардан инсонни соғлиққа бўлган ҳуқуқига оид энг кенг қамровли шартнома – Иқтисодий, ижтимоий ва маданий ҳуқуқлар тўғрисидаги халқаро Пактда келтирилган. Пактнинг 12-моддаси, 1-бандига мувофиқ, иштирокчи-давлатлар “Ҳар бир инсон жисмоний ва руҳий саломатлигининг энг юқори даражасига эришиш ҳуқуқи”ни тан оладилар ва шу билан бирга ушбу Пактнинг 12-модда, 2-бандида “Иштирокчи-давлатлар томонидан инсонларни соғлиққа бўлган ҳуқуқини тўла рўёбга чиқариш кўриладиган чора-тадбирлар” батафсил келтирилган.

Бундан ташқари, инсонни соғлиққа бўлган ҳуқуқи, Ирқий камситишнинг барча шакллари тугатиш тўғрисидаги халқаро Конвенциянинг 5-моддасида (1965), Хотин-қизлар ҳуқуқлари

камситилишнинг барча шаклларига барҳам бериш тўғрисидаги Конвенциянинг 11.1 ва 12-моддаларида (1979), Бола ҳуқуқлари тўғрисидаги Конвенциянинг 24-моддасида (1989) эътироф этилган.

Шунингдек, инсонни соғлиққа бўлган ҳуқуқи, Қайта кўриб чиқилган Европа ижтимоий Хартиясининг 11-моддасида (1961), Инсон ва халқлар ҳуқуқлари бўйича Африка Хартиясининг 16-моддасида (1981), Иқтисодий, ижтимоий ва маданий ҳуқуқлар соҳасида инсон ҳуқуқлари бўйича Америка Конвенциясига Қўшимча протоколнинг 10-моддасида (1988) ҳамда қатор минтақавий инсон ҳуқуқлари бўйича шартномалар билан ҳимояланган. Шу қаторда, соғлиққа бўлган ҳуқуқ Инсон ҳуқуқлари бўйича комиссия томонидан, шунингдек, 1993 йилги Вена Декларацияси ва ҳаракатлар дастури ва бошқа халқаро ҳужжатларда эълон қилинган [3].

Тарихга нигоҳ ташласак, соғлиққа бўлган ҳуқуқ илк бора 1978 йилда Гаага халқаро ҳуқуқ Академияси томонидан “Соғлиққа бўлган ҳуқуқ – инсон ҳуқуқи сифатида” [4] мавзусида халқаро семинарда кенг муҳокама қилинганлиги ва инсон ҳуқуқи сифатида тан олиганлигига амин бўлиш мумкин.

Бриджит Тобес ҳам соғлиқни сақлаш ҳолати учун жамиятни масъуллигини ошириш учун уринишлар деярли ҳамма жойда ва барча асрларда амалга оширилган, деб қайд этади, XIX асрнинг охиридан бошлаб иқтисодий, ижтимоий ва маданий ҳуқуқларни тан олиш ҳаракати юзага келади ва ушбу уринишларнинг натижасида шуасрда илк соғлиқни сақлаш бўйича қонунлар қабул қилинади ҳамда ХХасрда – соғлиққа бўлган ҳуқуқ инсон ҳуқуқи сифатида тан олинади [5, Б.377].

XIX асргача олимлар томондан ва расмий ҳужжатларда соғлиққа бўлган ҳуқуқ камдан-кам тилга олинган. Бироқ, давлат ёки ҳеч бўлмаганда жамиятнинг фуқаролар соғлиги учун жавобгарлик ҳисси хаттоки энг қадимги цивилизацияларда намоён бўлган. Қадимдан ҳокимият аҳоли саломатлигини яхшилаш чораларини кўрган. Жамиятнинг бундай ҳаракатларининг жамланиши одатда “жамоат саломатлиги” деб юритилган. Хаттоки, баъзан ҳозирги замон илмий адабиётларида ҳам “соғлиқни сақлаш ҳуқуқи” [6, Б.4-48], шунингдек, “халқаро соғлиқни сақлаш ҳуқуқи” [7, Б.13–20] тушунчасидан тез-тез фойдаланилади.

Ижтимоий ва маданий ҳуқуқларнинг энг жадал ривожланиши Иккинчи жаҳон урушидан кейин бошланди. Бу ҳуқуқлар турли халқаро шартномалар ва декларацияларда, шунингдек ўша даврда қабул қилинган миллий Конституцияларда мустаҳкамланган. Саломатликнинг ижтимоий-иқтисодий инсон ҳуқуқи сифатида тан олиниши 1945 йилда Сан-Францискода бўлиб ўтган халқаро тартиб бўйича Бирлашган Миллатлар ташкилоти конференциясидан бошланди. Ушбу анжуманда Бразилия делегацияси томонидан тақдим этилган Меморандумда Спеллмани (Нью-Йорк архиепископи) қуйидагича фикри акс эттирилган эди: “тиббиёт-дунёнинг устунларидан бири”. Ушбу Меморандумдан келиб чиққан ҳолда, БМТ Уставининг 55-моддасида “БМТ халқаро иқтисодий ва ижтимоий муаммоларни, шунингдек, инсон саломатлиги билан боғлиқ муаммоларни ҳал қилишга ўз ҳиссасини қўшиши керак”, деб қайд этилган...

Шу кунгача ҳам соғлиққа бўлган ҳуқуқнинг аниқ мазмуни ва таърифи атрофида кўплаб тафовутлар юзага келган. Бироқ, ҳозирги кунда Иқтисодий, ижтимоий ва маданий ҳуқуқлар бўйича кўмита томонидан қабул қилинган умумий изох № 14, Иқтисодий, ижтимоий ва маданий ҳуқуқлари тўғрисидаги халқаро Пактнинг 12 моддасига, яъни “соғлиққа бўлган ҳуқуқ”га батафсил тушунча берилган ва “соғлиққа бўлган ҳуқуқ”ни тарифи келтирилган [8].

Юқоридагилардан келиб чиққан ҳолда, соғлиққа бўлган ҳуқуқ нормалари ўз ривожланишининг муайян босқичларини бошидан кечирганлиги ва бугунги кунда ушбу нормалар тиббиёт ҳуқуқининг соғлиққа бўлган ҳуқуқи институтида бирлаштирилганига далилдир.

Шундай қилиб, ҳозирги кунда халқаро шартномаларда акс эттирилган соғлиққа бўлган ҳуқуқ нормалари асосида халқаро тиббиёт ҳуқуқи – халқаро ҳуқуқнинг янги тармоғи сифатида шакллланган.

Халқаро тиббиёт ҳуқуқи – халқаро соғлиқни сақлаш соҳасидаги барча халқаро муносабатларни тартибга солувчи халқаро ҳуқуқ субъектлари (давлатлар, халқаро ташкилотлар) томонидан ўрнатилган халқаро шартномаларда акс эттирилган норма ва тамойиллар мажмуидир.

Гнатик Е.А. халқаро тиббиёт ҳуқуқи бошланиши 1930 йилда, Гаага Академиясида профессор С.Витта томонидан “халқаро санитария ҳуқуқи” курси жорий этилганидан бошлаб қайд этилишини таъкидлаб ўтган. Профессор С.Виттани фикрича, “халқаро санитария ҳуқуқи – халқаро ҳуқуқнинг янги тармоғи бўлиб, давлатлар ўртасидаги санитария муносабатларни тартибга солувчи нормалар мажмуидир” [9].

1956 йилда Дубровникда (Югославия) ўтказилган Халқаро ҳуқуқ Ассоциациясининг конференцияси халқаро тиббиёт ҳуқуқининг шаклланиши учун ҳал қилувчи қадам бўлди. Конференцияда халқаро тиббиёт ҳуқуқи бўйича Қўмита ташкил этилди. Ўша пайтда қўмита ушбу ҳуқуқ соҳасининг асосий мазмунини фақат урушни инсонпарварлаштириш ва уруш қурбонларига тиббий ёрдам кўрсатишга қаратилган нормалар деб ҳисоблаган. Шундай қилиб, бу фикр халқаро тиббиёт қонунининг асосий мақсади “қуролли можаролар қурбонларини янада самарали ҳимоя қилишнинг ҳуқуқий кафолатини мустаҳкамлашдан иборат”, деб таъкидлайдиган халқаро ҳуқуқ Ассоциациясининг 47-Конференциясида қабул қилинган қарорда ўз ифодасини топди [10 Б.178-180]. 1964 йилда Токиода бўлиб ўтган Ассоциациянинг 51-конференциясида Қўмита аъзолари томонидан ушбу ёндошув ҳам тасдиқланган [10, Б.179].

Шундан келиб чиқиб, халқаро гуманитар ҳуқуқнинг муайян нормалари соғлиққа бўлган ҳуқуқи нормалари билан бир қаторда халқаро тиббиёт ҳуқуқи ривожланишининг тарихий асосини ҳам ташкил этди.

Батърь В.А. фикрига кўра, 1864 йилги Женева Конвенциясининг қабул қилиниши тиббиёт ҳуқуқининг ривожланишига катта таъсир кўрсатганини қайд этади. У уруш даврида алоҳида шахсларни соғлиғини сақлаш ва инсониятни ҳимоя қилиш стандартларини ўз ичига олган биринчи халқаро ҳужжатлардан бири эди [11].

Бундан ташқари, М.Фантейн ўз асарларида халқаро тиббиёт ҳуқуқи халқаро ҳуқуқнинг алоҳида тармоғи эканлигини аниқлайди. Шунга кўра, у халқаро тиббиёт ҳуқуқининг ривожланишини халқаро гуманитар ҳуқуқ нормаларига, хусусан, қуролли можаролар қурбонларини ҳимоя қилиш бўйича Женева конвенцияларига ҳам боғлайди. Унинг фикрича, халқаро тиббиёт ҳуқуқи ўзининг алоҳида тартибга солиш предмети мавжудлигини, соғлиқни сақлаш ва гигиена стандартлари билан бир қаторда, шунингдек, уруш вақтида ҳарбий маҳбуслар ёки тинч аҳоли саломатлиги ҳуқуқини ҳимоя қилиш нормаларини ўз ичига оладиган алоҳида халқаро ҳуқуқ тармоғидир [12].

Демак, халқаро тиббиёт қонунчилигига асос солган манба – халқаро гуманитар ҳуқуқнинг асосий манбаси ҳисобланади. Булар, 1949 йил 12 августдаги Қуролли можаролар қурбонларини ҳимоя қилиш бўйича тўртта Женева конвенцияси ва 1977 йил 8 июндаги иккита қўшимча протоколлар.

Шу билан бирга, халқаро тиббиёт ҳуқуқи манбаларига жаҳон соғлиғини яхшилаш мақсадига қаратилган барча халқаро муносабатларни тартибга солувчи халқаро шартномаларда белгиланган барча халқаро нормалар киради. Шунга кўра, инсон саломатлигини яхшилаш мақсадида амалга ошириладиган барча халқаро муносабатлар халқаро тиббиёт ҳуқуқининг тартибга солиниш предметини ташкил этади.

Юқорида айтилганлардан кўриниб турибдики, яшашга бўлган ҳуқуқ ва соғлиққа бўлган ҳуқуқлар анъанавий тарзда инсон ҳуқуқларининг биринчи ва энг муҳим ажралмас ҳуқуқлари деб қаралиб, бу соҳадаги кўплаб келишувларда мустаҳкамланган.

Халқаро тиббиёт ҳуқуқи халқаро ҳуқуқнинг бир тармоғи сифатида халқаро ҳуқуқнинг асосий тамойилларига ҳамда халқаро тиббиёт ҳуқуқининг махсус тамойилларига таянади, булар: камситмаслик, инсонийлик, соғлиқни сақлаш ҳуқуқининг устуворлиги ва бошқалар.

Шундай қилиб, халқаро тиббиёт ҳуқуқи соғлиқни сақлаш ва тиббиёт бўйича давлатлараро муносабатларни тартибга солувчи халқаро ҳуқуқнинг янги ривожланаётган соҳасидир.

БМТ Устави инсон ҳуқуқларига оид асосий ҳужжатлардан биридир. Унга мувофиқ, БМТ тиббиёт ҳуқуқи бўйича бир қанча махсус халқаро шартномаларни ишлаб чиқди ва қабул қилди. Инсон клонлаштириш тўғрисидаги декларация (2005); ЭКОСОС Резолюцияси: Генетик махфийлик ва камситмаслик бўйича шартнома (2004); Маҳбусларни ёки ҳибсга олинганларни қийноқлардан ва бошқа шавқатсиз, ғайринсоний ёки камситувчи даволаш ёки жазодан ҳимоя қилишда

саломатликнинг роли билан боғлиқ тиббий ахлоқ тамойиллари (1982); Тинчлик ва инсоният манфаати учун илмий ва технологик тараққиётдан фойдаланиш тўғрисидаги Декларация (1975) шулар жумласидандир.

Ҳукуматлараро ва ноҳукумат халқаро ташкилотлар глобал соғлиқни сақлаш жараёнларни тартибга солишда бевосита ёки билвосита иштирок этиш орқали халқаро тиббиёт ҳуқуқи масалаларига ўз хиссаларини қўшадилар. Халқаро ҳукуматлараро ташкилотлар, БМТ ва унга тегишли халқаро ташкилотларнинг тизимини шакллантирувчи ихтисослашган ва шартномавий органлар халқаро тиббиёт ҳуқуқи субъектлари сифатида намоён бўладилар. Бу соҳадаги халқаро фаолиятни рағбатлантиришга йўналтирилган ташкилотлар қаторигаэса Жаҳон тиббиёт ҳуқуқи ассоциацияси, Тиббиёт фанлари халқаро ташкилотлари Кенгаши, Халқаро эпидемиология ассоциацияси ва бошқалар киради.

Инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилиш бўйича халқаро ва минтақавий суд органлари, БМТни шартномавий органлари инсон ҳуқуқларини, шу жумладан, соғлиққа бўлган ҳуқуқини амалга оширишда муҳим ўрин тутаяди. Ушбу механизмлар давлатлар томонидан ратификация қилинган халқаро ва минтақавий инсон ҳуқуқлари шартномаларида белгиланган мажбуриятларини самарали бажарилишини назорат қилиш учун мўлжалланган.

Шуни ҳам таъкидлаш жоизки, халқаро тиббиёт ҳуқуқида халқаро шартномаларга риоя қилишни таъминлайдиган муайян механизмлар мавжуд:

- биринчидан, улар анъанавий маънода давлатлар учун мажбурий бўлган суд қарорларини қабул қиладиган судлардир (Инсон ҳуқуқлари бўйича Европа Стратбург суди);

- иккинчидан, улар давлатлар томонидан инсон ҳуқуқлари бўйича халқаро шартномаларга риоя этилиши юзасидан тақдим этилган ҳисоботларни кўриб чиқувчи ва айрим ҳолларда инсон ҳуқуқлари бузилишининг алоҳида индивидуал шикоятларини ҳам кўриб чиқадиган БМТнинг шартномавий Қўмиталаридир (Инсон ҳуқуқлари бўйича Қўмита, Иқтисодий, ижтимоий ва маданий ҳуқуқлари бўйича Қўмита, Ногиронлар ҳуқуқлари бўйича Қўмита, Аёллар камситилишининг барча шакллари бартараф этиш бўйича Қўмита, Қийноқларга қарши Қўмита, Ирқий камситишни барча шакллари бартараф этиш бўйича Қўмита).

Иқтисодий, ижтимоий ва маданий ҳуқуқлар бўйича Қўмита (ИИМХҚ) Иқтисодий, ижтимоий ва маданий ҳуқуқлар бўйича халқаро Пактнинг 12-моддасига (энг юқори даражадаги соғлиқни сақлаш ҳуқуқига) бўлган Умумий характердаги шарҳларни эълон қилган. Унда соғлиққа бўлган ҳуқуқнинг тушунчаларидан бири сифатида инсоннинг ўзини соғлиғига ва организмига нисбатан қарорни мустақил қабул қилиш ҳуқуқи белгиланган [13]. Мисол учун, Инсон ҳуқуқлари бўйича Қўмитада (ИХҚ) аборт масласидагумумий талқинлардан бирида – хомилдор аёлларни аборт пайтида яшашга бўлган ҳуқуқларини таъминлаш мақсадида, абортни қатъян ман этиш амалиётини тўхтатиш тавсия этилади [13].

Халқаро ҳуқуқий манбаларни яратиш усулидан келиб чиққан ҳолда шу маълумки, халқаро тиббиёт ҳуқуқи манбалари сифатида кўриладиган суд қарорлари ва доктриналар ҳуқуқий нормаларни аниқлашнинг ёрдамчи воситаси сифатида қаралади.

Шу боис БМТнинг соғлиқни сақлаш соҳасидаги барқарор ривожланиш мақсадларидан бири – соғлом турмуш тарзини таъминлаш ва барча учун фаровонликни тарғиб этиш бўлиб, давлатларни умумжаҳон соғлиқни сақлашга эришишга чақиради. Албатта, бу миллий ҳамда халқаро тиббиёт ҳуқуқини ўзаро мутаносиблини кўрсатади. Халқаро тиббиёт ҳуқуқи тўғридан тўғри миллий тиббиёт ҳуқуқининг нормаларини давлатлар томонидан таъминланишига боғлиқдир.

Ўзбекистон Республикасида соғлиқни сақлаш тизимини тубдан ислоҳ қилиш бўйича мақсадли комплексли чора-тадбирлар амалга оширилмоқда. Президентимиз таъкидлаганларидек, “Тиббий ёрдам – инсон манфаатларини таъминлашнинг энг муҳим омилларидан бири” [14]. Жумладан, аҳолига тиббий ёрдам кўрсатишнинг сифати, самарадорлиги ва оммабоплигини тубдан оширишни таъминлайдиган соғлиқни сақлаш тизимини ташкил этиш ва молиялаштиришнинг концептуал жиҳатдан янги моделларини шакллантириш, тиббиёт фани ва технологияларининг замонавий ютуқларини жорий этиш мақсадида, шунингдек, 2017—2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини

ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси вазифаларига мувофиқ, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 7 декабрдаги ПФ-5590-сон Фармони қабул қилинди. Фармонда Ўзбекистон Республикаси соғлиқни сақлаш тизимини ислоҳ қилишнинг энг муҳим йўналишларидан бири сифатида соғлиқни сақлаш соҳасидаги миллий қонунчиликни, уни унификациялаш ҳамда тиббий хизмат сифатини ошириш ва беморлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш, шунингдек, тиббиёт ходимларининг масъулияти ва ҳимояланганлигини кучайтиришга қаратилган тўғридан-тўғри таъсир қилувчи қонунларни қабул қилиш орқали такомиллаштириш белгиланган.

2019 — 2025 йилларда Ўзбекистон Республикасининг соғлиқни сақлаш тизимини ривожлантириш Концепциясида соғлиқни сақлашни ташкил этишда фуқаролар соғлиғини сақлаш тизимини янада такомиллаштиришга оид вазифаларни самарали ҳал қилишга тўсқинлик қилаётган айрим муаммоли масалалар ва салбий ҳолатлар сифатида кўрсатилиб ўтилган: “...хусусан, тармоқни комплекс ҳуқуқий тартибга солишнинг мавжуд эмаслиги, ўлим ва ногиронликни келтириб чиқариш эҳтимоли катта бўлган касалликларнинг олдини олиш ва улардан аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш соҳасидаги қонуности ва идоровий ҳужжатларнинг ҳаддан ортиқ кўплиги соғлиқни сақлаш тизими барқарорлигини таъминлаш имконини бермаяпти. Трансплантология, ёрдамчи репродуктив технологиялар, телетиббиёт каби талаб юқори бўлган йўналишларнинг тартибга солинмаганлиги миллий соғлиқни сақлаш тизими тиббиёт илм-фани ва амалиётининг замонавий ютуқларидан ортда қолиб кетишига сабаб бўлмоқда. Бугунги кунга қадар мажбурий тиббий суғурта тизимини жорий этилмагани сабаблиҳанузгача соғлиқни сақлаш соҳасини молиялаштириш асосан бюджет маблағлари ҳисобига амалга оширилмоқда...” [17].

Юқоригилардан келиб чиқиб, табиийки, турли саволлар юзага келади. Масалан, ушбу муаммолар учун ҳукуматлар қай даражада жавобгар? Бошқача қилиб айтганда, инсонларнинг касалланганлигиқай даражада, қайси ҳолатларда давлатларнинг ижтимоий адолатсизлик натижаси эканлиги ва давлат ўз фуқароларининг касаллиги, ногиронлиги ёки ўлими учун қай даражада жавобгар бўлиши кераклини қайси нормалар билан тартибга солинади?

Бу ҳуқуқларни таъминлаш учун халқаро ҳамжамият инсоният олдида қай даражада масъул? Ушбу масалаларни ҳал қилиш учун қандай халқаро механизмлар ва стандартлар мавжуд? Буларнинг барчаси халқаро ҳамжамият олдида турган ва улардан кўплари ҳал этилмаган муаммолар бўлиб халқаро тиббиёт ҳуқуқининг предметини ташкил этади.

Шубҳасиз, саломатликни тарғиб қилиш ва соғлиқни сақлаш – инсон ҳаётини узайтириш, фаровонликни таъминлаш ва муносиб ҳаёт кечирининг энг муҳим шартларидир. Шунинг учун соғлиқни сақлаш – давлатларнинг сиёсатидаги энг муҳим устувор йўналиш сифатида белгиланган, шу қаторда, Ўзбекистон Республикасида ҳам. Барча давлатлар ўз фуқароларининг саломатлиги учун жавобгардирлар, яъни давлатлар ҳар бир инсоннинг саломатлигини кафолатлаб бера олмаса ҳам, улар ўз аҳолисининг саломатлигини яхшилаш учун муайян шарт-шароит яратишлари мумкин. [5, Б. 370]

Иқтибослар/Сноски/References:

1. Устав ВОЗ (1946 г.), ООН. // URL: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/206498/1/9789241565264_eng.pdf
2. Гафурова Н. Концептуальные вопросы развития медицинского права в Республике Узбекистан. / Гафурова Н. – Текст непосредственный: Монография. – 2019. Ташкент, ТГЮУ // URL: <https://scholar.google.com/citations?user=pn9dVPYAAAAJ&hl=ru>
3. Замечание общего порядка № 14 принятые Комитетом по экономическим, социальным и культурным правам- Право на наивысший достижимый уровень здоровья (статья 12). // URL: <http://hrlibrary.umn.edu/russian/gencomm/Rescgencom14.html>
4. Семинар, Гаага, 27-29 июля 1978 г., организован Гаагской Академией международного права благодаря участию Университета Объединенных Наций. Докладчики: М.Боте (M.Bothe) (общее представление о праве на здоровье), Дж.Тинберген (J.Tinbergen) и С.Рэдвэн (S.Radwan)

(международное взаимодействие с целью выполнения права на здоровье), и П.М. Дюпюи (P.M.Dupuy) (право на здоровье и защита окружающей среды). См. Дюпюи, 1979.

5. Тобес Б. Право на здоровье: теория и практика. - Москва: Устойчивый мир., – 2001. // URL: http://yakov.works/libr_min/19_t/ob/es_02.htm

6. Мартин А., Буйсен й.М. Здоровоохранительное право (концепции) // Медицинское право. Издательство: Издательская группа “Юрист” (Москва). № 2, – 2003 г. // URL: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=21203399>

7. Сажиенко, Н. В. Международное здравоохранительное право как проявление дифференциации и расширения сферы охвата международного права // Российский юридический журнал. -2013. - № 5 // URL: <http://base.garant.ru/57629586/>

8. Замечание общего порядка № 14 принятые Комитетом по экономическим, социальным и культурным правам- Право на наивысший достижимый уровень здоровья (статья 12). // URL: https://www.refworld.org.ru/category_LEGAL_CESCR,,,47ebcc3c2,0.html

9. Vitta C.Le droit sanitaire international. – 1930, С. 33 R/C/A/D/I/ URL: https://www.persee.fr/doc/rqdi_0828-9999_1985_num_2_1_1602

10. Михайлов В.С. О содержании и источниках международного медицинского права// Правоведение. – 1965. – №2. <http://www.law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1130730>

11. Батырь В. А. Международное гуманитарное право. Учебно-методический комплекс. Московская академия экономики и права. — 2015. // URL: <https://www.litres.ru/vyacheslav-batyr/mezhdunarodnoe-gumanitarnoe-pravo/chitat-onlayn/>

12. International medical law. Marcel Fontaine. Volume 7, Issue 79. pp. 553-558. // URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/international-review-of-the-red-cross-1961-1997/article/abs/international-medical-law/319D5B91C85C57A7EA0B775BA61A5D1F>

13. КПЧ. Заключительные замечания Комитета по правам человека: Чили, 1999 г. (CCPR/C/79/Add-104). См. также Комитет ООН по ликвидации дискриминации в отношении женщин (КЛДЖ). Комментарий общего характера Комитета по ликвидации дискриминации в отношении женщин № 19: насилие в отношении женщин. (A/47/38 [SUPP]).

14. Ш.Мирзиёев. Соғлиқни сақлаш тизимини замон талаби даражасида такомиллаштириш – кун тартибидаги асосий масала // Ш.Мирзиёев. Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кутарамиз. – Тошкент.:“Ўзбекистон”. НМИУ, — 2017..

15. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 7 декабрдаги ПФ-5590-сон Фармонида 1-ИЛОВА: 2019 — 2025 йилларда Ўзбекистон Республикасининг соғлиқни сақлаш тизимини ривожлантириш Концепцияси. // URL: <https://lex.uz/docs/4096197>